

กลยุทธ์การจัดการความรู้ทางพระพุทธศาสนากับการบริหารการศึกษา
BUDDHIST KNOWLEDGE MANAGEMENT STRATEGIES AND EDUCATIONAL
ADMINISTRATION

^[1]พระธีรพัฒน์ กุลธิโร Phra Teeraphat Kulateero,

^[2]พระมหาเผด็จ จิรกุลโล Phramaha Padet Chirakulo

^[1] ^[2]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand
Corresponding Author E-mail: kula072@gmail.com

Article Received: February 9, 2022, Revised: February 22, 2022, Accepted: February 24, 2022

บทคัดย่อ

กลยุทธ์การจัดการความรู้ทางพระพุทธศาสนากับการบริหารการศึกษา เป็นการวางแผนและนโยบายในการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ด้วยการนำกลยุทธ์ที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของสถานศึกษาแต่ละแห่ง มีองค์ประกอบ 6 คือ 1) การกำหนดภาระหน้าที่ วิสัยทัศน์และเป้าหมาย 2) การวิเคราะห์ถึงโอกาสและอุปสรรคภายนอก 3) การวิเคราะห์ถึงจุดอ่อนหรือจุดแข็งภายใน 4) การวิเคราะห์ SWOT และการสร้างกลยุทธ์ 5) การปฏิบัติตามแผนกลยุทธ์ 6) การควบคุมกลยุทธ์ โดยการบูรณาการกับหลักพระพุทธศาสนา คือ ไตรสิกขา กับการบริหารการศึกษา 6 ขั้นตอน ประกอบด้วย 1) การเตรียมการ 2) การดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ 3) การดำเนินการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา 4) การดูแลสนับสนุนใกล้ชิด 5) การปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง 6) การประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินงาน

คำสำคัญ: การศึกษา, กลยุทธ์, พระพุทธศาสนา, การบริหารการศึกษา

ABSTRACT

Buddhist knowledge management strategies and educational administration was a plan and policy for operating in accordance with the objectives by adopting strategies that were suitable for the environment of each educational institution, consisting of 6 components: 1) determination of duties, vision and goals, 2) external opportunity and threat analysis, 3) internal weakness or strength analysis, 4) SWOT analysis and strategy formation, 5) strategic implementation, 6) strategy control by integrating with the Buddhist doctrine, namely the Trisikkā and six steps of educational administration, consisting of 1) preparation, 2) implementation of conditions and components, 3) implementation of the development according to the Trisikkhā system, and 4) supporting and care closely, 5) continuous improvement and development, 6) evaluation and dissemination of results.

Keyword: Education, Strategy, Buddhism, Educational Administration

บทนำ

พระพุทธศาสนาถือว่า เป็นศาสนาแห่งการศึกษาที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้เป็นศาสดาทรงสั่งสอน เน้นให้พุทธบริษัทเข้าถึงแก่นของพระพุทธศาสนาด้วยปัญญาและกระบวนการ พัฒนาปัญญา ก็คือการศึกษาให้ มีความรู้ความเข้าใจสามารถนำไปปฏิบัติได้ ซึ่งพุทธบริษัทที่สำคัญเป็นผู้สืบทอดพระพุทธศาสนาในฐานะเป็นผู้ ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยที่เป็นแบบอย่างแห่งการประพฤติปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา และ เป็นผู้ฝึกอบรมสั่งสอนศีลธรรมจริยธรรมและเป็นผู้นำด้านจิตใจของประชาชน ซึ่งเป็นบทบาทและหน้าที่ที่ สำคัญของพระสงฆ์เกี่ยวข้องกับหน้าที่ทางสังคมดังพระพุทธพจน์ที่ว่า “ภิกษุทั้งหลายเธอทั้งหลายจงจาริกไป เพื่อประโยชน์และความสุขของชนหมู่มากเพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวย เทพและมนุษย์ทั้งหลาย” (ขุ.อิติ.(ไทย). 25/287/293) นี่ก็เป็นการประกาศนโยบายครั้งแรกในการออก เผยแพร่หลักคำสอนแก่ประชาชน ซึ่งถือว่าออกไปให้การศึกษาแก่ประชาชน โดยมีพระพุทธองค์เป็นผู้การ บริหารองค์การสำหรับการศึกษาในสมัยพุทธกาลและพระองค์ทรงมีลักษณะความเป็นผู้นำที่ยอดเยี่ยมเป็น แบบอย่างแก่พุทธบริษัท

การให้การศึกษาในโลกปัจจุบันต้องจัดการศึกษาแบบบูรณาการ หรือแบบสหวิทยาการ โดยเนื้อหาวิชาจะต้องมีความครอบคลุมทั้งศาสตร์การบริหารการศึกษาแบบตะวันตกและตะวันออก ต้องเน้น การวิเคราะห์สถานการณ์ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทั่วโลก การสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับจากสื่อสารสนเทศที่เข้าถึงได้ อย่างรวดเร็วและง่ายดายเพียงแค่ขยับปลายนิ้วมือ การจัดการศึกษาต้องมีมีโนทัศน์ วิสัยทัศน์ และกลยุทธ์ใน การบริหารจัดการศึกษาอย่างทันต่อการเปลี่ยนแปลงกับวิทยาการใหม่ๆ ตลอดเวลา เพราะโลกสมัยใหม่มีการ เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว สิ่งที่เราสื่อสารออกไปจะถูกส่งต่อได้ในทันทีและอย่างกว้างขวาง ไม่ว่าสิ่งนั้นจะเป็น สิ่งที่ถูกหรือผิดก็ตาม การนำพุทธธรรมมาใช้ในการบริหารการศึกษาจะเป็นการกรองสิ่งที่ควรกับไม่ควร กรอง สิ่งที่ถูกศีลธรรมกับผิดศีลธรรมออกจากกันอย่างชัดเจน เพื่อผสมให้เข้ากับศาสตร์สมัยใหม่ได้อย่างมีประโยชน์ ต่อตนและสังคมที่อาศัยเพื่อเป้าหมายคือการเรียนรู้ให้เกิดปัญญาและไม่เบียดเบียนตนและผู้อื่น

บทความนี้จะเสนอกิจกรรมการจัดการความรู้ทางพระพุทธศาสนากับการบริหารการศึกษาซึ่งจะ ทำการศึกษาเอกสาร บทความ งานวิจัย และสื่อออนไลน์ที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วยความหมายกลยุทธ์ หลักการ บริหารการศึกษา การบริหารศึกษากับทฤษฎี 4Ps ภารกิจทางการบริหารการศึกษา การจัดการความรู้กับ การบริหารจัดการตามแนวพระพุทธศาสนา กลยุทธ์การจัดการความรู้ทางพระพุทธศาสนากับการบริหาร การศึกษา โดยมีรายละเอียดดังนี้

ความหมายของกลยุทธ์

กลยุทธ์ หมายถึง ยุทธศาสตร์ ตรงกับคำในภาษาอังกฤษ คือ Strategy มีรากศัพท์มาจากภาษา กรีก 2 คำคือ “Stratos” แปลว่ากองทัพ และคำ “Age in” แปลว่านำหน้า ทั้งสองคำให้ความหมายของการ นำกองทัพหรือการนำหน้าของทั้งองค์กร นักวางแผนบางคนให้ความหมายว่า “เป็นการนำทางให้องค์กร โดยรวม” แต่ในเชิงปฏิบัติคำว่า “ยุทธศาสตร์” จะให้ความหมายของแผนหรือวิธีการดำเนินงานของหน่วยงาน ที่ผู้บริหารระดับสูงคาดว่าจะนำไปสู่ความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ขององค์กร ซึ่งมีผู้ให้ความหมายของกลยุทธ์ ดังต่อไปนี้

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ (2541) ได้ให้ความหมายไว้ว่า กลยุทธ์ หมายถึง รูปแบบของการ กระทำซึ่งผู้จัดการใช้เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร กลยุทธ์ที่เป็นจริงของบริษัทที่วางแผนไว้และ โต้ตอบต่อการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์เป็นวิธีการ (means) ที่องค์กรเลือกเพื่อจะดำเนินการจากจุดที่เป็นอยู่ ในปัจจุบันไปยังจุดหมายปลายทางในอนาคตที่กำหนดไว้

ธงชัย สันติวงษ์ (2556) ได้ให้ความหมายว่า กลยุทธ์ หมายถึง วิธีหรือแผนปฏิบัติการที่เกี่ยวข้องกับการแบ่งสรรทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดเพื่อให้เกิดผลดีที่เป็นข้อได้เปรียบและสามารถบรรลุวัตถุประสงค์พร้อมกัน โดยมีความเสี่ยงน้อยที่สุด ณ ระดับที่ยอมรับได้

เสนาะ ตีเยาว์ (2546) ได้ให้ความหมายไว้ว่า กลยุทธ์เป็นคำเริ่มแรกที่ใช้ในทางทหารเป็นศาสตร์และศิลป์ในการอำนวยการกำลังทหาร (art and science of directing military forces) อันเป็นการใช้แผนรวมและดำเนินการรบขนาดใหญ่ ในทางธุรกิจได้ใช้คำว่า กลยุทธ์ มีความหมายว่า การกำหนดและประเมินทางเลือกต่างๆ ที่จะทำให้บรรลุภารกิจและเป้าประสงค์ที่ตั้งไว้ และรวมถึงการเลือกทางเลือกที่เหมาะสมที่สุดมาใช้ กลยุทธ์เป็นเรื่องของการกำหนดเป้าประสงค์ระยะยาวของทั้งองค์การการเลือกการกระทำที่นำมาใช้และการจัดสรรทรัพยากรเพื่อให้ไปสู่เป้าประสงค์นั้น หรือกล่าวโดยสรุปกลยุทธ์จะระบุว่า ผู้บริหารจะวางแผนอย่างไร จึงจะทำให้บรรลุเป้าประสงค์ที่กำหนดไว้ในหลายๆ กรณีที่การจะบรรลุเป้าประสงค์นั้นมีหลายวิธี แต่กลยุทธ์จะระบุขั้นตอนหรือวิธีการขั้นพื้นฐานที่ผู้บริหารจะต้องวางแผนตามที่ระบุไว้ จึงจะบรรลุเป้าประสงค์ที่กำหนด

ทศพร ศิริสัมพันธ์ (2543) ได้ให้ความหมายไว้ว่า กลยุทธ์ หรือ Strategy เป็นศาสตร์ที่มีมานานมากแล้วตั้งแต่เริ่มมีการค้าขายหรือการศึกษาสงคราม คำว่ากลยุทธ์ หรือ “Strategy” นั้นมาจากภาษากรีกสองคำรวมกัน คือ Stratos ซึ่งหมายถึง กองทัพ และ Legei ซึ่งหมายถึง การนำหรือผู้นำ ดังนั้น Strategy มีที่มาจาก Strategia ในภาษากรีก ซึ่งหมายความว่า Generalship ในช่วงศตวรรษที่ 19 คำว่า กลยุทธ์มักจะถูกนำมาใช้ในการจัดการด้านการเมืองเศรษฐกิจ และการทหาร เพื่อใช้สนับสนุนในด้านการบริหารนโยบายของประเทศ ซึ่งต่อมาก็ได้มีการนำกลยุทธ์มาประยุกต์ใช้กับกระบวนการในการบริหารจัดการองค์การธุรกิจภายใต้สภาวะการณ์ที่ไม่แน่นอนหรือความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ซึ่งรวมไปถึงการวิเคราะห์และกำหนดนโยบายด้านการบริหารในทุกๆระดับชั้นมากขึ้น

สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์ (2544) ได้ให้ความหมายไว้ว่า กลยุทธ์ หมายถึง การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก เพื่อพิจารณาหาโอกาส (Opportunity) และภัยอันตราย (Threat) และวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน เพื่อหาจุดอ่อน (Weakness) และจุดแข็ง

สมคิด จาตุศรีพิทักษ์ (2547) ได้ให้ความหมายไว้ว่า กลยุทธ์ หมายถึง วิธีทางหรือแนวทางที่ถูกกำหนดขึ้นเพื่อการระดมและจัดสรรการใช้ทรัพยากรของประเทศ อันที่จะช่วยให้บรรลุซึ่งเป้าหมายทางเศรษฐกิจ

สรุปว่า กลยุทธ์เป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ที่องค์กรนำมาใช้ในการกำหนดเป้าประสงค์และประเมินทางเลือกต่างๆ ภายใต้สภาวะการณ์ที่ไม่แน่นอนหรือความเปลี่ยนแปลง จากการการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน และภายนอก ผู้บริหารจะต้องเลือกทางเลือกที่เหมาะสมที่สุดมาใช้เป็นกลยุทธ์ ซึ่งกลยุทธ์จะต้องมีการระบุขั้นตอน หรือวิธีการดำเนินการอย่างชัดเจน เพื่อที่จะทำให้องค์กรบรรลุเป้าประสงค์

หลักการบริหารการศึกษา

ความหมายของการบริหารการศึกษา (Educational Administration) โดยดูจากคำว่า การบริหารการศึกษา ซึ่งประกอบด้วยคำสำคัญ 2 คำคือคำว่า การบริหาร (Administration) และ การศึกษา (Education) ความหมายของคำว่า การบริหาร มีผู้ให้ความหมายไว้หลากหลาย ทั้งคล้ายๆ กันและแตกต่างกัน ดังนี้ การบริหาร คือ การทำงานของคณะบุคคล ตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ที่ร่วมกันปฏิบัติการให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน การบริหาร คือศิลปะในการทำให้สิ่งต่างๆได้รับการกระทำจนเป็นผลสำเร็จ หมายความว่าผู้บริหารไม่ใช่ผู้ปฏิบัติ แต่ใช้ศิลปะทำให้ผู้ปฏิบัติงานทำงานจนเป็นผลสำเร็จตรงตามจุดหมายขององค์การ หรือตรงตาม

จุดหมายที่ผู้บริหารตัดสินใจเลือกแล้ว จากความหมายของการบริหารนี้ พอสรุปได้ว่า คือการดำเนินงานของกลุ่มบุคคลเพื่อให้บรรลุจุดประสงค์ที่วางไว้ ส่วนความหมายของการศึกษา ผู้ให้ความหมายไว้คล้ายๆ กัน ดังนี้ การศึกษา คือ การรอกงาม หรือ การจัดประสบการณ์ให้เหมาะสมแก่ผู้เรียน เพื่อผู้เรียนจะได้รอกงามขึ้นตามจุดประสงค์ การศึกษา คือ เครื่องมือที่ทำให้เกิดความเจริญรอกงามทุกทางในตัวบุคคล จากความหมายของ “การศึกษา” นี้สรุปได้ว่า คือการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ ทั้งความรู้ ความคิด ความสามารถ และความเป็นคนดี

เมื่อนำความหมายของการบริหาร มารวมกับความหมายของการศึกษาก็จะได้ ความหมายของการบริหารการศึกษาว่า การดำเนินงานของกลุ่มบุคคล เพื่อพัฒนาคนให้มีคุณภาพ ทั้งความรู้ ความคิด ความสามารถ และความเป็นคนดี นั้นเอง ซึ่งมีความหมายคล้ายกับที่สุรพันธ์ ยนต์ทอง (2533) ได้กล่าวไว้ว่า การบริหารการศึกษา คือ กิจกรรมต่างๆ ที่บุคคลหลายคนร่วมมือกันดำเนินการ เพื่อพัฒนาสมาชิกของสังคมในทุกๆ ด้าน นับตั้งแต่บุคลิกภาพ ความรู้ ความสามารถ พฤติกรรมและคุณธรรม เพื่อให้มีค่านิยมตรงกันกับความต้องการของสังคม โดยกระบวนการต่างๆ ที่อาศัยการควบคุมสิ่งแวดล้อมให้มีต่อบุคคล เพื่อให้บุคคลพัฒนาตรงตามเป้าหมายของสังคมที่ตนดำรงชีวิตอยู่

สรุปว่า การบริหารการศึกษา หมายถึง การดำเนินงานของกลุ่มบุคคลเพื่อพัฒนาคนให้มีคุณภาพ ทั้งความรู้ ความคิด ความสามารถ และความเป็นคนดี โดยมีการดำเนินงานของกลุ่มบุคคลซึ่งอาจเป็นการดำเนินงานของครูใหญ่ร่วมกับครูน้อยในโรงเรียน อธิการบดีร่วมกับอาจารย์ในมหาวิทยาลัย รัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการร่วมกับอธิบดีกรมต่างๆ และครูอาจารย์ในสถาบันการศึกษาต่างๆ และกลุ่มบุคคลเหล่านี้ต่างร่วมมือกันพัฒนาคนให้มีคุณภาพทั้งสิ้น การจะพัฒนาคนให้มีคุณภาพได้นั้นจะต้องมีการดำเนินการในการเรียนการสอน การจัดกิจกรรม การวัดผล การจัดอาคารสถานที่และพัสดุครุภัณฑ์ การสรรหาบุคคลมาดำเนินการหรือมาทำการสอนในสถาบันการศึกษา การปกครองนักเรียนเพื่อให้นักเรียนเป็นคนดีมีวินัย เป็นต้น

การบริหารการศึกษากับทฤษฎี 4Ps

หากพูดถึงกลยุทธ์การตลาดอาจคุ้นเคยได้ยินทฤษฎี 4P ที่ประกอบด้วย Product, Place, Price และ Promotion แต่สำหรับในยุคปัจจุบันแล้ว มีโมเดลในการบริหารจัดการเกิดขึ้นอีกจำนวนมาก ในบทความนี้จะกล่าวถึงสิ่งที่ผลักดันให้การบริหารการศึกษาประสบผลสำเร็จมาจาก 4Ps ได้แก่

1. Purpose (ความมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์) การบริหารราชการแผ่นดินมีความมุ่งหมายเพื่อให้ประชาชนอยู่ดีมีสุข การบริหารธุรกิจมีความมุ่งหมายเพื่อต้องการกำไรเป็นตัวเงิน แต่การบริหารการศึกษามีความมุ่งหมายเพื่อพัฒนาคนให้มีคุณภาพ ไม่หวังผลกำไรเป็นตัวเงิน

2. People (บุคคล)

2.1 ผู้ให้บริการ บุคคลที่เป็นผู้ให้บริการในการบริหารการศึกษา คือ ครู อาจารย์ ผู้อำนวยการโรงเรียน อธิการบดี ตลอดจนผู้บริหารการศึกษาต้องเป็นบุคคลที่มีคุณภาพ เป็นคนดี เป็นคนเก่ง และเป็นตัวอย่างแก่ผู้รับบริการหรือนักเรียน ซึ่งเป็นบุคคลที่แตกต่างไปจากผู้บริหารหรือบุคคลที่เป็นผู้ให้บริการในการบริหารราชการแผ่นดินและการบริหารธุรกิจ

2.2 ผู้รับบริการ บุคคลที่เป็นผู้รับบริการในการบริหารการศึกษา ส่วนมากเป็นผู้เยาว์ หรือเด็กที่ต้องพัฒนาให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพต่อไป แต่บุคคลที่เป็นผู้รับบริการในการบริหารราชการแผ่นดิน และการบริหารธุรกิจ ส่วนมากเป็นบุคคลที่บรรลุนิติภาวะหรือเป็นผู้ใหญ่แล้ว

3. Process (กรรมวิธีในการดำเนินงาน) การบริหารการศึกษา มีกรรมวิธีที่ละเอียดอ่อน มีกรรมวิธีในการพัฒนาคนให้มีคุณภาพที่หลากหลาย และแตกต่างกับกรรมวิธีของการบริหารราชการแผ่นดิน และการ

บริหารธุรกิจอย่างสิ้นเชิง นอกจากนั้นการบริหารราชการแผ่นดินและการบริหารธุรกิจจะนำกรรมวิธีทางการบริหารการศึกษาไปใช้ไม่ได้อีกด้วย

4. Product (ผลผลิต) ผลผลิตทางการบริหารการศึกษา คือได้คนที่มีคุณภาพซึ่งเป็นนามธรรม คือเมื่อเด็กเข้าโรงเรียนแล้วสำเร็จการศึกษาออกไป จะได้เด็กที่มีความรู้ มีความคิด มีความสามารถ และเป็นคนดี ซึ่งจะมองเห็นได้ยากเพราะเป็นนามธรรม แต่ผลผลิตทางการบริหารราชการแผ่นดิน และการบริหารธุรกิจเป็นรูปธรรมที่มองเห็นได้ง่าย เช่น มีถนนหนทาง มีคลองระบายน้ำ มีไฟฟ้ามีน้ำประปาใช้ มีผลผลิตทางการเกษตร มีผลกำไรเป็นตัวเงิน หรือเมื่อนำผลไม้เข้าไปในโรงงานจะได้ผลผลิตที่ออกจากโรงงานเป็นผลไม้กระป๋อง เป็นต้น

สรุปว่า การบริหารการศึกษากับทฤษฎี 4Ps คือ การนำหลักกลยุทธ์ทางการตลาดมาปรับใช้ในการบริหารการศึกษา โดยมีความมุ่งหมายเพื่อพัฒนาคนให้มีคุณภาพ ไม่หวังผลกำไรเป็นตัวเงิน (purpose) พัฒนาคนให้มีคุณภาพที่หลากหลายโดยกรรมวิธีที่ละเอียดอ่อน (Process) เพื่อให้ได้คนที่มีคุณภาพ ความรู้ มีความคิด มีความสามารถและเป็นคนดี (Product) โดยมีครูและนักเรียนเป็นผู้พัฒนาจากกลยุทธ์นี้ (People)

ภารกิจทางการบริหารการศึกษา

การบริหารการศึกษาจำแนกงานบริหารการศึกษา (กนกพร ทองเจือ, 2538) ออกเป็น 5 ประเภท (โดยนำงานการเงิน งานอาคารสถานที่ และงานธุรการ ที่ Edward W Smith แบ่งไว้มารวมอยู่ในประเภทเดียวกัน) ซึ่งมีดังนี้ งานวิชาการ งานบริหารบุคคล งานบริหารกิจการนักเรียน งานธุรการ การเงินและบริการ และงานด้านความสัมพันธ์กับชุมชน จึงกล่าวได้ว่า ภารกิจในการบริหารการศึกษา หรืองานบริหารการศึกษาโดยทั่วไปจำแนกออกเป็น 5 ประเภท ด้วยกันคือ การบริหารงานวิชาการ การบริหารงานธุรการ การบริหารงานบุคคล การบริหารกิจการนักเรียน การบริหารงานด้านความสัมพันธ์กับชุมชน

1. การบริหารงานวิชาการ เป็นการดำเนินงานที่เกี่ยวกับการเรียนการสอน ซึ่งครอบคลุมเกี่ยวกับการนำหลักสูตรไปใช้ การทำแผนการสอน การปรับปรุงการเรียนการสอน การใช้สื่อการสอน การประเมินผล การวัดผล และการนิเทศการสอน เป็นต้น การบริหารการศึกษาเป็นการดำเนินงานของกลุ่มบุคคลเพื่อพัฒนาคนให้มีคุณภาพ คนจะมีคุณภาพคือมีความรู้ ความสามารถ ความคิด และความเป็นคนดีได้ จะต้องมีการเรียนการสอนหรือจะต้องมีการบริหารงานวิชาการ นั่นเอง การบริหารงานวิชาการจึงถือว่าเป็นหัวใจของการบริหารการศึกษาคงไม่ผิดนัก ในสถาบันการศึกษาทั้งมหาวิทยาลัยหรือโรงเรียนต่างๆ จะมีฝ่ายวิชาการด้วย ซึ่งจะเรียกชื่อต่างๆ กันไป เช่น รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ รองคณบดีฝ่ายวิชาการ, ผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ หรือผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่ฝ่ายวิชาการ เป็นต้น

2. การบริหารงานธุรการ เป็นการดำเนินงานที่เกี่ยวกับงานการเงิน วัสดุครุภัณฑ์ อาคารสถานที่ งานสารบรรณ งานรักษาพยาบาล และงานบริการต่างๆ เป็นต้น ซึ่งงานเหล่านี้เป็นงานที่สนับสนุนงานวิชาการอย่างมาก เช่นงานวิชาการจะประสบความสำเร็จได้ต้องมีอาคารสถานที่ มีห้องเรียน มีห้องปฏิบัติการ มีโต๊ะเก้าอี้ มีสื่อการสอนต่างๆ มีงานบริการให้ความสะดวกต่างๆ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นบทบาทของการบริหารงานธุรการนั่นเอง การบริหารงานธุรการ จึงมีส่วนช่วยให้การพัฒนาคนให้มีคุณภาพได้อย่างมากเช่นกัน บุคลากรที่ทำหน้าที่ฝ่ายธุรการในมหาวิทยาลัยมักจะใช้ชื่อว่า รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร รองคณบดีฝ่ายบริหาร ส่วนในโรงเรียนทั่วไป มักใช้ชื่อว่าผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายธุรการ หรือผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่ฝ่ายธุรการ เป็นต้น

3. การบริหารงานบุคคล เป็นการดำเนินงานที่เกี่ยวกับบุคคล เริ่มตั้งแต่การสรรหาบุคคลมาทำงานหรือมาเป็นครู การจัดบุคคลเข้าทำงาน การบำรุงรักษาและการสร้างเสริมกำลังใจในการทำงาน การพัฒนาบุคคล และการจัดบุคคลให้พ้นจากงาน เป็นต้น การบริหารงานบุคคลเป็นงานที่มีส่วนในการพัฒนาบุคคลให้มี

คุณภาพอย่างมากเช่นกัน เพราะในการสรรหาบุคคลมาทำงาน ถ้าสรรหาบุคคลที่เป็นคนเก่งคนดีมาเป็นครู จัดครูเข้าสอนตามความรู้ความสามารถและความถนัดของเขา มีการพัฒนาครูให้เก่งให้เป็นคนดียิ่งขึ้นไป ย่อมจะสอนนักเรียนให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น ถือว่ามีส่วนในการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ นั่นเอง ในมหาวิทยาลัยวิทยาลัยบางแห่งมักจะมีบุคลากรที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับงานบุคคล คือผู้อำนวยการกองการเจ้าหน้าที่ ซึ่งขึ้นกับรองอธิการฝ่ายบริหาร ในโรงเรียนต่างๆ ผู้ช่วยฝ่ายวิชาการ และผู้ช่วยฝ่ายธุรการจะร่วมกันบริหารงานบุคคล เช่นการสรรหาบุคคลมาทำงาน การจัดบุคคลเข้าทำงาน การพิจารณาความดีความชอบ และการพัฒนาบุคคล เป็นต้น

4. การบริหารกิจการนักเรียน เป็นการดำเนินงานที่เกี่ยวกับนักเรียน เช่น การปฐมนิเทศนักเรียน การปกครองนักเรียน การจัดบริการแนะแนว การบริการเกี่ยวกับสุขภาพนักเรียน การจัดกิจกรรม และการบริการต่างๆ เป็นต้น การบริหารกิจการนักเรียนถือว่าการพัฒนาบุคคลให้เป็นคนดี คนเก่ง ได้อย่างมากเช่นกัน เช่น การปกครองให้เด็กมีระเบียบวินัย การจัดกิจกรรม กีฬา กิจกรรมทางศาสนา กิจกรรมทางวิชาการ การจัดบริการแนะแนว เหล่านี้ล้วนทำให้นักเรียนเป็นคนดี คนเก่ง ยิ่งขึ้น ในมหาวิทยาลัยจะมีบุคลากรที่ทำหน้าที่นี้โดยตรง คือ รองอธิการบดีฝ่ายนิสิต หรือรองอธิการบดีฝ่ายนักศึกษา ในโรงเรียนต่างๆ ไปจะมี ผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายปกครอง หรือ ผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่ฝ่ายปกครอง ถ้าหากจะเปลี่ยนมาใช้ “ฝ่ายกิจการนักเรียน” ก็น่าจะตรงกับการบริหารงานกิจการนักเรียน อย่างยิ่ง

5. การบริหารงานด้านความสัมพันธ์กับชุมชน เป็นการบริหารงานที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์กับชุมชน เช่น การสอนให้นักเรียนนำความรู้ที่เรียนไปใช้ที่บ้านที่ชุมชน และเผยแพร่แก่คนรอบข้างคนในชุมชนด้วย การช่วยแก้ปัญหาในชุมชน การให้นักเรียนเข้าไปเรียนหรือฝึกงานในชุมชน การเชิญผู้เชี่ยวชาญสาขาวิชาต่างๆ ในชุมชนมาให้ความรู้แก่นักเรียน เป็นต้น (หวน พินิจพันธ์, 2529)

การบริหารงานด้านความสัมพันธ์กับชุมชนนี้จะช่วยพัฒนานักเรียนให้มีคุณภาพได้เช่นกัน เพราะการให้นักเรียนนำความรู้ไปใช้ที่บ้านและในชุมชนจะมีคุณภาพดีกว่าการเรียนเพื่อรู้อย่างเดียวการเชิญผู้เชี่ยวชาญสาขาวิชาต่างๆ ในชุมชนมาให้ความรู้แก่นักเรียน หรือการให้นักเรียนเข้าไปเรียนหรือฝึกงานในชุมชน ย่อมจะทำให้ให้นักเรียนมีความรู้และประสบการณ์กว้างขวางยิ่งขึ้น แสดงว่า การบริหารงานด้านความสัมพันธ์กับชุมชน มีส่วนพัฒนาคนให้มีคุณภาพด้วยเช่นกัน ส่วนบุคลากรที่ดำเนินงานด้านนี้ย่อมมีหลายฝ่ายด้วยกัน ทั้งฝ่ายวิชาการ ฝ่ายธุรการ และฝ่ายกิจการนักเรียน

จากการศึกษาเบื้องต้นพบงานวิจัยเกี่ยวกับการบริหารการศึกษาซึ่งมีผู้ทำการวิจัยเกี่ยวกับงานการบริหารการศึกษาทำการวิเคราะห์ได้ดังนี้

ชำนาญ ท้วมพงษ์ (2550) ได้ทำวิจัยมีผลการวิจัยพบว่า 1) ปัญหาการบริหารงานวิชาการ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน คือ หลักสูตรและการบริหารหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การวิจัยในชั้นเรียน การประกันคุณภาพการศึกษา การวัดผลประเมินผลการศึกษาและการนิเทศภายใน 2) ปัญหาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนในกิ่งอำเภอนิคมพัฒนา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระยอง เขต 1 จำแนกตามขนาดโรงเรียน พบว่า ปัญหาการบริหารงานวิชาการ จำแนกตามขนาดโรงเรียนโดยรวม แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ สำหรับรายด้าน พบว่า ปัญหาการบริหารงานวิชาการ ด้านการประกันคุณภาพการศึกษา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติส่วนด้านอื่นๆ แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ 3) ปัญหาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนในกิ่งอำเภอนิคมพัฒนา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระยองเขต 1 จำแนกตามประเภทของโรงเรียนพบว่า ปัญหาการบริหารงานวิชาการโดยรวม และรายด้านของโรงเรียนประถมศึกษา โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา และโรงเรียนมัธยมศึกษาแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญ

ปราณี จันทร์าราชชัย (2556) ได้ทำวิจัยมีผลการวิจัยพบว่า 1) การศึกษาผลการดำเนินงานการบริหารงานกิจการนักเรียนแบบมีส่วนร่วม ด้านงานส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน เทียบกับเกณฑ์ร้อยละ 80 พบว่าผลการดำเนินงานด้านคุณธรรม ได้ค่าเฉลี่ยสูงกว่าเกณฑ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ด้านปัญญาธรรม ได้ค่าเฉลี่ยสูงกว่าเกณฑ์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ด้านสามัคคีธรรม ได้ค่าเฉลี่ยสูงกว่าเกณฑ์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ด้านกรรมการนักเรียน ได้ค่าเฉลี่ยสูงกว่าเกณฑ์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ด้านกิจกรรมประจำวัน ได้ค่าเฉลี่ยสูงกว่าเกณฑ์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และเมื่อสรุปโดยรวม ได้ค่าเฉลี่ยสูงกว่าเกณฑ์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 2) การศึกษาผลการดำเนินงานการบริหารงานกิจการนักเรียนแบบมีส่วนร่วม ด้านงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนเทียบกับเกณฑ์ร้อยละ 80 พบว่าได้ค่าเฉลี่ยสูงกว่าเกณฑ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 3) การศึกษาผลการดำเนินงานการบริหารงานกิจการนักเรียนแบบมีส่วนร่วม ด้านงานส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม เทียบกับเกณฑ์ร้อยละ 80 พบว่า ได้ค่าเฉลี่ยสูงกว่าเกณฑ์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 4) การศึกษาผลการดำเนินงานการบริหารงานกิจการนักเรียนแบบมีส่วนร่วม ด้านงานบำเพ็ญประโยชน์ต่อโรงเรียนและชุมชน (จิตอาสา) เทียบกับเกณฑ์ ร้อยละ 80 พบว่า ได้ค่าเฉลี่ยสูงกว่าเกณฑ์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 5) ผลการประเมินความพึงพอใจของครูที่มีต่อการบริหารงานกิจการนักเรียนแบบมีส่วนร่วม ด้านงานส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด ด้านงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด ด้านงานส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด ด้านงานบำเพ็ญประโยชน์ต่อโรงเรียนและชุมชน (จิตอาสา) มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก

สมชาย สุขชาติ (2524) ได้ทำวิจัยมีผลการวิจัยพบว่า การใช้เวลาในการบริหารของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตศึกษา 11 ทั้ง 5 ด้าน ตามลำดับจากมากไปหาน้อย คือ งานบริหารด้านวิชาการ (26.81%) งานบริหารด้านธุรการ การเงินและอาคารสถานที่ (22.11%) งานบริหารบุคคล (21.67%) งานบริหารด้านกิจการนักเรียน (15.74%) งานบริหารด้านความสัมพันธ์กับชุมชน (13.66%)

เฉลิม แซ่มซ้อย (2519) ได้ทำวิจัยมีผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารการศึกษาที่ดำรงตำแหน่งครูใหญ่มีความคิดเห็นว่า โรงเรียนได้ปฏิบัติงานในเกณฑ์มาก 3 ประเภท คือ งานธุรการ การเงิน และบริการ ได้รับการปฏิบัติมากที่สุด รองลงมาได้แก่ งานวิชาการ และงานบุคคล ตามลำดับ ส่วนงานกิจการนักเรียนนั้นได้รับการปฏิบัติน้อย และงานด้านความสัมพันธ์กับชุมชนได้รับการปฏิบัติที่น้อยที่สุด

จากตัวอย่างงานวิจัยทั้งหมดนี้ในภาพรวมจะพบว่า การบริหารงานธุรการจะได้รับการปฏิบัติมากที่สุด ส่วนการบริหารด้านความสัมพันธ์กับชุมชนจะได้รับการปฏิบัติที่น้อยที่สุด อันที่จริงการบริหารการศึกษาเกี่ยวกับงานทั้ง 5 ด้านนี้ควรได้รับการปฏิบัติให้เท่าเทียมกัน เพราะการบริหารการศึกษา เป็นการดำเนินงานของกลุ่มบุคคลเพื่อพัฒนาคนให้มีคุณภาพ การที่จะพัฒนาคนให้มีคุณภาพได้นั้น การบริหารงานวิชาการเป็นการจัดการเกี่ยวกับการเรียนการสอนซึ่งมีส่วนในการพัฒนาคนให้มีความรู้ ความสามารถ มีความคิดและเป็นคนดี หรือพัฒนาคนให้เป็นคนที่มีคุณภาพได้นั้นจะต้องมีการบริหารงานอีก 4 ด้านมาช่วยด้วย เช่น การบริหารงานธุรการ คือจัดหาพัสดุครุภัณฑ์ จัดอาคารสถานที่ และอื่นๆ เพื่อช่วยให้การเรียนการสอนคล่องตัวขึ้น การบริหารงานบุคคล ก็ต้องสรรหาครูที่มีคุณภาพมาสอน ต้องพัฒนาครูให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น เพราะครูต้องมีคุณภาพจึงจะพัฒนาคนให้มีคุณภาพได้ ส่วนการบริหารกิจการนักเรียน ก็คือการปกครองนักเรียนให้เป็นคนดีมีวินัย การจัดกิจกรรมเสริมให้นักเรียน มีความรู้ ความสามารถและเป็นคนดียิ่งขึ้น สำหรับการบริหารงานด้านความสัมพันธ์กับชุมชน ก็มีมีส่วนช่วยพัฒนาคนเช่นกัน เช่น การให้นักเรียนฝึกงานในชุมชน การช่วยแก้ปัญหาในชุมชน การเชิญบุคลากรมาให้ความรู้แก่นักเรียน การประสานงานกับผู้ปกครองให้สนใจการศึกษาของนักเรียน เป็นต้น จึงเห็นได้ว่าการบริหารงานทั้ง 5 ด้านต้องสัมพันธ์กัน ต้องดำเนินการไปพร้อมๆ กันและเท่าเทียมกัน การพัฒนาคนจึงจะมีคุณภาพ

การจัดการความรู้กับการบริหารจัดการตามแนวพระพุทธศาสนา

แนวคิดเรื่องการศึกษาของพระพุทธศาสนา คือ กระบวนการจัดการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นทำให้ผู้เรียนมีความพยายามที่จะกำจัดทุกข์ให้หมดสิ้นไปอย่างถาวรด้วยตัวเอง โดยการถ่ายทอดความรู้หลักธรรมทางทฤษฎีจากครูอาจารย์สู่ศิษย์ พร้อมลงมือปฏิบัติเป็นแบบอย่างให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติตามโดยไม่ละเมิดกฎแห่งกรรม ซึ่งกระบวนการนี้ประกอบด้วย 1) กระบวนการทำให้รู้ทุกข์ของตนเองเป็นประการสำคัญ 2) กระบวนการทำให้รู้เหตุแห่งทุกข์ของตนเอง 3) กระบวนการทำให้รู้การดับทุกข์ของตนเอง 4) กระบวนการปฏิบัติเพื่อดับทุกข์ของตนเองตามหลักอริยมรรคมีองค์ 8

การนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการบริหารการศึกษาจึงควรมีเป้าหมายไปที่การขจัดความไม่รู้ของผู้เรียนเป็นสำคัญ เพราะความไม่รู้เป็นเหตุให้เกิดทุกข์เป็นเหตุให้ก่อทุกข์ใหม่เพิ่มขึ้น การศึกษาที่เกิดขึ้นเพราะความคิดที่ว่าชีวิตนี้เป็นทุกข์ หากว่าโลกนี้ปราศจากทุกข์ก็ไม่จำเป็นต้องมีการศึกษา ในความเป็นจริงคนในโลกส่วนมากแม้ว่าจะมีทุกข์แต่ก็มองไม่เห็นทุกข์ คือไม่รู้ว่าเป็นทุกข์ ไม่รู้ต้นเหตุที่แท้จริงของทุกข์ ไม่รู้ว่าทุกข์ที่มีดับได้หรือไม่ และที่สำคัญคือไม่รู้วิธีดับทุกข์ถาวร การจัดการศึกษาในระบบการศึกษาทั่วโลกไม่ได้มุ่งเน้นการดับทุกข์ถาวร การศึกษาวิจัยต่างๆ ก็เช่นกัน เป็นเพียงการดับทุกข์ชั่วคราวแล้วกลับมาทุกข์ใหม่ ดังนั้น หลักการจัดการศึกษาเชิงพุทธ คือ ต้องฝึกผู้เรียนให้เป็นผู้ไม่ประมาทในการดำเนินชีวิต ประพฤติตามหลักมรรคมีองค์ 8 อย่างเคร่งครัดเพื่อความดับทุกข์ทุกชนิดอย่างสิ้นเชิงและถาวร

การบริหารการศึกษาตามหลักพระพุทธศาสนามีตัวอย่าง คือ โรงเรียนวิถิปุทธซึ่งมีบริบทที่สอดคล้องกับการจัดการเรียนการสอนวิถิปุทธ ดังนี้

รูปแบบโรงเรียนวิถิปุทธ จุดเน้นโรงเรียนวิถิปุทธดำเนินการพัฒนาผู้เรียนโดยใช้หลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา อย่างบูรณาการผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านการพัฒนา “การกิน อยู่ ดู ฟัง เป็น” คือ มีปัญญารู้เข้าใจในคุณค่าแท้ ใช้กระบวนการทางวัฒนธรรมแสวงปัญญาและมีวัฒนธรรมเมตตา เป็นฐานการดำเนินชีวิต โดยมีผู้บริหารและคณะครูเป็นกัลยาณมิตรการพัฒนา

ลักษณะโรงเรียนวิถิปุทธ เน้นการจัดสภาพทุกด้านเพื่อสนับสนุนให้ผู้เรียนพัฒนาตามหลักพุทธธรรมอย่างบูรณาการที่ส่งเสริมให้เกิดความเจริญงอกงามตามลักษณะแห่งปัญญาวัชรธรรม 4 ประการ คือ 1) สัมปยุตสังเสวะ การอยู่ใกล้คนดี ใกล้ผู้รู้ มีครู อาจารย์ดี มีข้อมูล มีสื่อที่ดี 2) สัทธัมมัสสวนะ การเอาใจใส่ศึกษาโดยมีหลักสูตร การเรียนการสอนที่ดี 3) โยนิโสมนสิการ กระบวนการคิดวิเคราะห์พิจารณาหาเหตุผลที่ดี และถูกวิธี และ 4) อัมมานุอัมมปฏิบัติ ความสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตได้ถูกต้องเหมาะสม

การจัดสภาพของโรงเรียนวิถิปุทธ ประกอบไปด้วยด้านกายภาพ คือ อาคารสถานที่ ห้องเรียน แหล่งเรียนรู้ สภาพแวดล้อม เป็นต้น ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต เช่น กิจกรรมประจำวัน กิจกรรมวันสำคัญ กิจกรรมนักเรียนต่างๆ ด้านการเรียนการสอน เริ่มตั้งแต่การกำหนดหลักสูตรสถานศึกษา การจัดหน่วยการเรียนรู้ แผนการจัดการเรียนรู้ จนถึงกระบวนการเรียนการสอน ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ ในการปฏิบัติต่อกันระหว่างครูกับนักเรียน นักเรียนกับนักเรียน หรือครูกับครู เป็นต้น และด้านการบริหารจัดการ ตั้งแต่การกำหนดวิสัยทัศน์ จุดเน้นการกำหนดแผนปฏิบัติการ การสนับสนุน ติดตาม ประเมินผลและพัฒนาต่อเนื่อง ซึ่งการจัดสภาพในแต่ละด้านจะมุ่งเพื่อให้การพัฒนานักเรียนตามระบบไตรสิกขาดำเนินได้อย่างชัดเจนมีประสิทธิภาพ ดังเช่น การจัดด้านกายภาพ ควรเป็นธรรมชาติสภาพชวนให้มีจิตใจสงบ ส่งเสริมปัญญา กระตุ้นการพัฒนาศรัทธาและศีลธรรม กิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต กระตุ้นให้การกิน อยู่ ดู ฟัง ดำเนินด้วยสติสัมปชัญญะ เป็นไปตามคุณค่าแท้ การเรียนการสอนบูรณาการพุทธธรรมในการจัดการเรียนรู้ชัดเจน ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์เอื้ออาทรเป็นกัลยาณมิตรต่อกันส่งเสริมทั้งวัฒนธรรมเมตตาและวัฒนธรรมแสวงปัญญา เป็นต้น

การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธมีขั้นตอนสำคัญ เช่น การเตรียมการ เตรียมทั้งบุคลากร ผู้เกี่ยวข้องแผนงาน ทรัพยากร ที่มุ่งเน้นสร้างศรัทธาและฉันทะในการพัฒนา การดำเนินการจัดสภาพและ องค์ประกอบต่างๆ ที่จัดเพื่อส่งเสริมให้เกิดความเจริญงอกงามหรือปัญญาคุณธรรม ในการพัฒนาผู้เรียน การดำเนินการพัฒนาทั้งผู้เรียนและบุคลากร ตามระบบไตรสิกขาอย่างต่อเนื่อง โดยใช้สภาพและองค์ประกอบ ที่จัดไว้ข้างต้น ขึ้นต่อมา คือ การดูแลสนับสนุนใกล้ชิดด้วยท่าทีของความเป็นกัลยาณมิตรต่อกันที่จะทำให้การ พัฒนานักเรียนและงานดำเนินได้อย่างมีประสิทธิภาพ ต่อจากนั้นมีการปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ด้วยอิทธิบาท 4 และหลักอัญญาธรรม คือ ความไม่สันโดษในกุศลธรรมและความไม่ระย่อในการพากเพียร เป็นต้น ขั้นสุดท้ายของกระบวนการบริหารแต่เป็นฐานสู่การพัฒนาในลำดับต่อไป คือ ชั้นประเมินผลและ เผยแพร่ผลการดำเนินงาน

ลักษณะการเกื้อกูลสัมพันธ์ โรงเรียนวิถีพุทธและชุมชนจะมีลักษณะของการร่วมมือทั้งสถานศึกษา บ้าน วัด และสถาบันต่างๆ ในชุมชน ด้วยศรัทธาและฉันทะที่จะพัฒนาทั้งนักเรียนและสังคมตามวิถีแห่งพุทธ ธรรมเพื่อประโยชน์สุขร่วมกัน

การพัฒนาบุคลากรและคุณลักษณะบุคลากร การพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธแม้จะยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ แต่บุคลากรโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้บริหารและครูมีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะเป็นปัจจัยให้ผู้เรียนพัฒนาได้อย่างดี ทั้งการเป็นผู้จัดการเรียนรู้และการเป็นแบบอย่างที่ดีในวิถีชีวิตจริง ในลักษณะสอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น การ พัฒนาบุคลากรของสถานศึกษามีความจำเป็นต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องหลากหลายวิธีการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมในชีวิตประจำวัน ทั้งนี้เพื่อให้บุคลากรมีคุณลักษณะที่ดีตามวิถีพุทธ เช่น ศรัทธา ในพระพุทธศาสนาและพัฒนาตนให้ดำเนินชีวิตที่ดั่งงาม ละ เลิกอบายมุข การถือศีล 5 เป็นต้น ความเป็น กัลยาณมิตรต่อศิษย์และการเป็นแบบอย่างที่ดี เป็นต้น

แนวทางการดำเนินงานในแต่ละขั้นตอนการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธมีดังนี้

1. การเตรียมการ เป็นขั้นตอนความพยายามที่จะเตรียมสิ่งที่จะทำให้การดำเนินการพัฒนาเป็นไปได้โดยสะดวก ซึ่งมีประเด็นสำคัญที่ต้องคำนึงถึงในการเตรียมการ เช่น การหาที่ปรึกษา แหล่งศึกษา และ เอกสารข้อมูลต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ปรึกษาที่เป็นกัลยาณมิตรในการพัฒนาวิถีพุทธนี้ ซึ่งอาจจะ เป็นพระภิกษุหรือฆราวาส ที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ มีศรัทธาและความรู้ชัดในพุทธธรรม ถ้า เป็นฆราวาสควรเป็นแบบอย่างในสังคมได้ เช่น เป็นผู้ไม่ข้องแวะในอบายมุข เป็นผู้ทรงศีล ปฏิบัติธรรม เป็นต้น ที่ปรึกษาจะมีความจำเป็นมากโดยเฉพาะในระยะเริ่มของการพัฒนา

การเตรียมบุคลากร คณะกรรมการสถานศึกษา นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน ให้มีความตระหนัก ในคุณประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น ให้เกิดศรัทธา และฉันทะในการร่วมกันพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ ด้วยปัญญาเข้าใจ ทิศทางจากศรัทธาและฉันทะการพัฒนาาร่วมกัน ความสำเร็จในการพัฒนาคาดหมายได้ว่าจะเกิดขึ้นได้ไม่ยาก สำหรับวิธีการเตรียมผู้เกี่ยวข้องนี้สามารถดำเนินการได้หลากหลายตั้งแต่วิธีทั่วไป เช่น การประชุมชี้แจง การ สัมมนา จนถึงการประชุมสัมพันธที่หลากหลาย การร่วมกันศึกษาดูงาน เป็นต้น

การกำหนดเป้าหมาย จุดเน้น หรือวิสัยทัศน์ และแผนงาน ที่ชัดเจนทั้งระยะยาวในธรรมนูญ สถานศึกษาและแผนปฏิบัติการรายปีก็ตามที่ผู้เกี่ยวข้องเห็นพ้องกัน จะเป็นหลักประกันความชัดเจนในการ ดำเนินการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธได้อย่างดี อันเป็นส่วนสำคัญของการเตรียมการที่ดี

2. การดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ เป็นการดำเนินการจัดปัจจัยต่างๆ ของการพัฒนา ผู้เรียน ซึ่งประกอบไปด้วยสภาพทั้งกายภาพและองค์ประกอบต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอันจะนำสู่การเป็นปัจจัยในการ พัฒนาผู้เรียนตามหลักปัญญาคุณธรรม 4

สภาพและองค์ประกอบที่สำคัญที่จำเป็นต้องจัดส่งเสริมให้เกิดวิถีพุทธ มีตัวอย่างเช่น หลักสูตรสถานศึกษา หน่วยการเรียนรู้ และแผนการจัดการเรียนรู้ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการเรียนการสอนที่โรงเรียนวิถีพุทธควรคำนึงถึงอย่างยิ่ง แนวคิดหนึ่งของการจัดคือ การบูรณาการหลักธรรมทั้งที่เป็นความรู้ (K) ศรัทธา ค่านิยมคุณธรรม (A) และการฝึกปฏิบัติหลักธรรม (P) ในการเรียนการสอนโดยอาจกำหนดในระดับจุดเน้นหลักสูตรสถานศึกษาที่แทรกในทุกองค์ประกอบหลักสูตรสถานศึกษา หรือกำหนดในระดับหน่วยการเรียนรู้ หรือแผนการจัดการเรียนรู้ ที่ครูจะนำสู่การจัดการเรียนรู้ต่อไป

การเตรียมกิจกรรมนักเรียนที่โรงเรียนต้องคิดและกำหนดให้เหมาะสมกับผู้เรียนของตนมากที่สุด ซึ่งลักษณะกิจกรรมที่กำหนดมีหลากหลายทั้งที่เป็นกิจกรรมประจำวัน ประจำสัปดาห์หรือประจำโอกาสต่างๆ และกิจกรรมวิถีชีวิต ซึ่งถ้าโรงเรียนเลือกกำหนดและเตรียมการไว้ล่วงหน้า จะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนอีกสะท้อนให้เห็นถึงคำกล่าวที่ว่า “การศึกษาเริ่มต้นเมื่อคนกิน อยู่ ดู ฟังเป็น”

การจัดสภาพกายภาพสถานศึกษา ที่หมายครอบคลุมถึงอาคารสถานที่ ห้องเรียน แหล่งเรียนรู้ สภาพแวดล้อม อาณาบริเวณของสถานศึกษาซึ่งสถานศึกษาจำเป็นต้องคำนึงถึงการจัดให้เหมาะสม และมุ่งเน้นที่จะส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาไตรสิกขาให้มากที่สุด ทั้งที่ผ่านระบบการเรียนรู้ตามหลักสูตรสถานศึกษาและผ่านการเรียนรู้วิถีชีวิตจริงจาก “การกิน อยู่ ดู ฟัง” ในชีวิตประจำวัน การจัดบรรยากาศปฏิสัมพันธ์โดยผ่านการเตรียมการ การมอบหมายการรับผิดชอบของบุคลากรในการจัดกิจกรรมส่งเสริม หรือดูแลให้บรรยากาศปฏิสัมพันธ์ที่ดีเป็นกัลยาณมิตรเกิดขึ้นอย่างจริงจังต่อเนื่องโดยจัดผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย อาทิ การกระตุ้นทุกคนทำตนเป็นตัวอย่างที่ดี การยกย่องผู้ทำดี การปลูกศรัทธาค่านิยมปฏิบัติปฏิบัติชอบต่อผู้อื่น เป็นต้น

3. การดำเนินการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา จุดเน้นการดำเนินการพัฒนา คือ นักเรียนของสถานศึกษา โดยเป็นการพัฒนาตามระบบไตรสิกขาที่เป็นลักษณะบูรณาการ ทั้งในกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตร และกิจกรรมวิถีชีวิตต่างๆ ที่ส่งเสริม “การกิน อยู่ ดู ฟังให้เป็น” เป้าหมายการพัฒนาจัดให้มีความชัดเจนที่พัฒนาทั้งองค์รวมของชีวิตที่จะนำสู่การพัฒนาชีวิตที่สมบูรณ์ในที่สุด

นอกจากการพัฒนาผู้เรียนอันเป็นภาระหลักแล้ว สถานศึกษาจำเป็นต้องไม่ละเลยการพัฒนาบุคลากรของตนเองทั้งหมดด้วย เพราะบุคลากรโดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือ ครูและผู้บริหารจะเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาผู้เรียน ดังนั้นยิ่งบุคลากรได้รับการพัฒนาตามระบบไตรสิกขามากเท่าไร จะส่งผลต่อการช่วยให้นักเรียนได้รับการพัฒนามากขึ้นเท่านั้น การดำเนินการพัฒนาผู้เรียนและบุคลากรตามระบบไตรสิกขานี้จะดำเนินการได้ดีหากในขั้นเตรียมการ ขั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ และขั้นดูแลสนับสนุนใกล้ชิดดำเนินการได้อย่างดี เพราะต่างเป็นเหตุปัจจัยที่สำคัญในการดำเนินการพัฒนาผู้เรียน

4. การดูแลสนับสนุนใกล้ชิด เป็นขั้นตอนสำคัญในการเป็นปัจจัยส่งเสริมให้การดำเนินการพัฒนาเป็นไปอย่างราบรื่นมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ลักษณะของการดูแลสนับสนุนที่เหมาะสมควรมีลักษณะของความเป็นกัลยาณมิตรที่ปรารถนาดีต่อกัน ปรารถนาดีต่อการพัฒนาผู้เรียนหรือต่อภารกิจของขั้นนี้ คือ การนิเทศติดตาม ที่จะดูแลการดำเนินงานให้เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้ การให้คำปรึกษาและชี้แนะผู้ปฏิบัติ การให้ความช่วยเหลือทางวิชาการ ฯลฯ การสนับสนุนทั้งทรัพยากรข้อมูลและเครื่องมือต่างๆ ในการช่วยดำเนินการให้เป็นไปได้อย่างราบรื่น การรวบรวมข้อมูลและการประเมินผลระหว่างดำเนินการ อันจะเป็นฐานของการปรับปรุงต่อเนื่องต่อไป หรือแม้เป็นข้อมูลในการพิจารณาจัดการดูแลสนับสนุนได้อย่างเหมาะสม

5. การปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง เป็นขั้นตอนของระบบบริหารจัดการที่กำหนดเพื่อเน้นย้ำการพัฒนาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยนำข้อมูลในขั้นตอนต้นๆ มาพิจารณาแล้วกำหนดปรับปรุงหรือพัฒนาที่กำลังดำเนินการอยู่ให้ดียิ่งขึ้น ทั้งนี้องค์ธรรมที่สนับสนุนการปรับปรุงและพัฒนาเป็นไปอย่างชัดเจนต่อเนื่อง คือ การมีอิทธิบาท 4

6. การประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินงาน เป็นขั้นตอนที่จะสะท้อนให้ทราบถึงผลการดำเนินงานในช่วงเวลาหนึ่งๆ อาจเป็น 1 ปี หรือ 3 ปี หรือเมื่อเสร็จสิ้นกิจกรรม เป็นต้น และในการประเมินจะเน้นข้อมูลที่เป็นเชิงประจักษ์ เชื่อถือได้ ให้ข้อมูลที่ชัดเจน ที่สามารถนำไปสู่การเผยแพร่หรือรายงานผู้เกี่ยวข้องให้ทราบผลการดำเนินงานนั้นๆ และนำไปเป็นข้อมูลในการวางแผนดำเนินการอื่นๆ ต่อไป และในระบบประกันคุณภาพ ขั้นตอนนี้มีความสำคัญไม่น้อยต่อการเสนอให้ผู้เกี่ยวข้องยอมรับในการดำเนินการและบริหารจัดการ

สรุปว่า การจัดการความรู้กับการบริหารจัดการตามแนวพระพุทธศาสนา คือ การมุ่งเน้นที่จะให้ผู้เรียนได้นำหลักธรรมทางทฤษฎีมากำจัดทุกข์ให้หมดสิ้นไป เป็นหลักปฏิบัติเพื่อความดับทุกข์ทุกชนิดอย่างสิ้นเชิงและถาวรแตกต่างจากการจัดการศึกษาในระบบการศึกษาทั่วโลกที่ไม่ได้มุ่งเน้นการดับทุกข์ถาวร โดยวิธีการจัดการศึกษาเชิงพุทธจะฝึกให้ผู้เรียนไม่ประมาทในการดำเนินชีวิต ประพฤติตามหลักมรรคมงคล 8 อย่างเคร่งครัดผ่านกิจกรรมการในลักษณะการเกื้อกูลกัน ร่วมมือร่วมใจกันทั้งในสถานศึกษา บ้าน วัด และสถาบันต่างๆ เพื่อประโยชน์สุขร่วมกัน

กลยุทธ์การจัดการความรู้ทางพระพุทธศาสนากับการบริหารการศึกษา

กลยุทธ์การจัดการความรู้ทางพระพุทธศาสนากับการบริหารการศึกษาเป็นแผนและนโยบายในการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ แผนยุทธศาสตร์จะใช้ในระดับผู้บริหารหรือนโยบาย ส่วนแผนกลยุทธ์ คือหลักวิธีการ และแนวทางในการปฏิบัติเพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ซึ่งมักจะใช้กลยุทธ์ในระดับนโยบาย โดยการนำกลยุทธ์ที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมขององค์กรนั้น ผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับการบริหารกลยุทธ์จะต้องมีความเกี่ยวข้องกับผู้จัดการจากทุกส่วนในองค์กรในการมีส่วนร่วมในการสร้างและปฏิบัติตามแผนและเป้าหมาย โดยกลยุทธ์มีองค์ประกอบ 6 ประการตามลำดับคือ 1) การกำหนดภาระหน้าที่ วิสัยทัศน์และเป้าหมาย 2) การวิเคราะห์ถึงโอกาสและอุปสรรคภายนอก 3) การวิเคราะห์ถึงจุดอ่อนหรือจุดแข็งภายใน 4) การวิเคราะห์ SWOT และการสร้างกลยุทธ์ 5) การปฏิบัติตามแผนกลยุทธ์ 6) การควบคุมกลยุทธ์ และโดยการบูรณาการกับหลักการศึกษาพระพุทธศาสนา คือ ไตรสิกขา หรือสิกขา 3 เป็นข้อปฏิบัติที่เป็นหลักสำหรับฝึกอบรมกาย วาจา จิตใจ และปัญญาให้ยิ่งขึ้นไปจนบรรลุจุดหมายสูงสุด คือ พระนิพพาน เรียกทั่วไปว่าหลัก สิล สมาธิ ปัญญา กับการบริหารจัดการโรงเรียนวิถิปุทธ 6 ขั้นตอน ได้แก่

1. การเตรียมการ เป็นขั้นตอนความพยายามที่จะเตรียมสิ่งที่จะทำให้การดำเนินการพัฒนาเป็นไปได้โดยสะดวก ซึ่งมีประเด็นสำคัญที่ต้องคำนึงถึงในการที่ปรึกษาที่เป็นกัลยาณมิตรในการพัฒนาวิถิปุทธนี้ ซึ่งอาจจะเป็นพระภิกษุหรือฆราวาส ที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ มีศรัทธาและความรู้ชัดในพุทธธรรม ถ้าเป็นฆราวาสควรเป็นแบบอย่างในสังคมได้ เช่น เป็นผู้ไม่ข้องแวะในอบายมุข เป็นผู้ทรงศีล ปฏิบัติธรรม เป็นต้น ที่ปรึกษาจะมีความจำเป็นมากโดยเฉพาะในระยะเริ่มของการพัฒนา และมีการกำหนดเป้าหมาย จุดเน้น หรือวิสัยทัศน์ และแผนงาน ที่ชัดเจนทั้งระยะยาว

2. การดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ เป็นการดำเนินการจัดปัจจัยต่างๆ ของการพัฒนาผู้เรียน ซึ่งประกอบไปด้วยสภาพทั้งกายภาพและองค์ประกอบต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอันจะนำไปสู่การเป็นปัจจัยในการพัฒนาผู้เรียนตามหลักปัญญาวัตรธรรม 4 ประการคือ 1) การอยู่ใกล้คนดี ใกล้ผู้รู้ มีข้อมูล มีสื่อที่ดี 2) การใส่ใจศึกษาเล่าเรียน โดยมีฐานของหลักสูตร การเรียนการสอนที่ดี 3) การมีกระบวนการคิดที่ดี คิดถูกวิธี โดยมีสภาพและบรรยากาศที่ส่งเสริม 4) ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม หรือนำความรู้ไปใช้ในชีวิตได้เหมาะสม

3. การดำเนินการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา จุดเน้นการดำเนินการพัฒนา คือ นักเรียนของสถานศึกษา โดยเป็นการพัฒนาตามระบบไตรสิกขาที่เป็นลักษณะบูรณาการทั้งในกิจกรรมการเรียนการสอน

ตามหลักสูตร และกิจกรรมวิถีชีวิตที่ส่งเสริมการกิน อยู่ ดู ฟัง ให้เป็น เป้าหมายการพัฒนาจัดให้มีความชัดเจนที่พัฒนาทั้งองค์รวมของชีวิตที่จะนำสู่การพัฒนาชีวิตที่สมบูรณ์ในที่สุด

4. การดูแลสนับสนุนใกล้ชิด เป็นขั้นตอนสำคัญในการเป็นปัจจัยส่งเสริมให้การดำเนินการพัฒนาเป็นไปอย่างราบรื่นมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ลักษณะของการดูแลสนับสนุนที่เหมาะสมควรมีลักษณะของความเป็นกัลยาณมิตร ที่ปรารถนาดีต่อกัน ปรารถนาดีต่อการพัฒนาผู้เรียนหรือต่องาน กิจกรรมที่สำคัญของขั้นนี้ คือ การนิเทศติดตาม ที่จะดูแลการดำเนินงานให้เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้ การให้คำปรึกษาและชี้แนะผู้ปฏิบัติ การให้ความช่วยเหลือทางวิชาการ การสนับสนุน ทั้งทรัพยากรข้อมูลและเครื่องมือในการช่วยดำเนินการให้เป็นไปได้อย่างราบรื่น การรวบรวมข้อมูลและการประเมินผลระหว่างดำเนินการ อันจะเป็นฐานของการปรับปรุงต่อเนื่องต่อไป หรือแม้เป็นข้อมูลในการพิจารณาจัดการดูแลสนับสนุนได้อย่างเหมาะสม

5. การปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง เป็นขั้นตอนของระบบบริหารจัดการที่กำหนดเพื่อเน้นย้ำการพัฒนาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยนำข้อมูลในขั้นตอนต้นๆ มาพิจารณาแล้วกำหนดปรับปรุงหรือพัฒนาที่กำลังดำเนินการอยู่ให้ดียิ่งขึ้น ทั้งนี้องค์ธรรมที่สนับสนุนการปรับปรุงและพัฒนาอย่างเป็นไปอย่างชัดเจนต่อเนื่อง

6. การประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินงาน เป็นขั้นตอนที่จะสะท้อนให้ทราบถึงผลการดำเนินงานในช่วงเวลาที่เหมาะสมและในการประเมินจะเน้นข้อมูลที่เป็นเชิงประจักษ์ เชื่อถือได้ ให้ข้อมูลที่ชัดเจน ที่สามารถนำสู่การเผยแพร่หรือรายงานผู้เกี่ยวข้องให้ทราบผลการดำเนินงานและนำไปเป็นข้อมูลในการวางแผนดำเนินการต่อไปและในระบบประกันคุณภาพ ขั้นตอนนี้มีความสำคัญไม่น้อยต่อการเสนอให้ผู้เกี่ยวข้องยอมรับในการดำเนินการและบริหารจัดการ

สรุปว่า กลยุทธ์การจัดการความรู้ทางพระพุทธศาสนากับการบริหารการศึกษา มุ่งเน้นการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เรียนให้เข้าถึงความสุข สามารถดับทุกข์ได้ด้วยตนเอง ไม่สร้างทุกข์ใหม่เพิ่ม ใช้วิทยาการสมัยใหม่ช่วยให้การศึกษาเข้าถึงผู้เรียนได้อย่างทั่วถึงและรวดเร็ว มีการประเมินผลที่เป็นมาตรฐานเดียวกัน มีตัวบ่งชี้คุณภาพการศึกษาที่บอกได้มากกว่าถูกหรือผิด สามารถบอกได้ว่าควรหรือไม่ควร เป็นบุญหรือเป็นบาปจึงจะทำให้สังคมมีความสุขอย่างที่ชาวโลกมีความต้องการให้เป็น

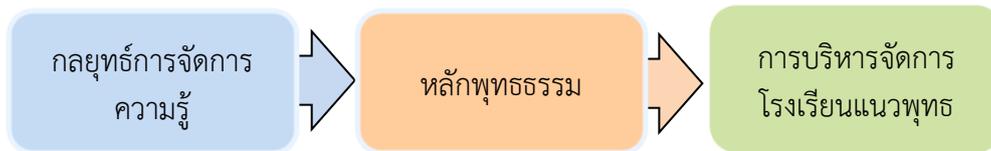
บทสรุป

กลยุทธ์ คือ มโนคติ (Concept) ที่จะรวมกิจกรรมหรือการปฏิบัติที่หลากหลายในองค์กรให้มีพลังส่งผลต่อความสำเร็จขององค์กรตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด ในการใช้คำว่า “ยุทธศาสตร์” จะใช้ในภาคราชการ เช่น ทหาร กระทรวง ทบวง กรม ส่วนคำว่า “กลยุทธ์” จะใช้ในส่วนของภาคธุรกิจและเอกชน และบางองค์กรจะใช้คำว่า “แผนยุทธศาสตร์” หมายถึง แผนและนโยบายในการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ แผนยุทธศาสตร์จะใช้ในระดับผู้บริหารหรือนโยบาย ส่วนแผนกลยุทธ์คือหลักวิธีการและแนวทางในการปฏิบัติเพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ซึ่งมักจะใช้กลยุทธ์ในระดับนโยบาย

การนำกลยุทธ์ที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมขององค์กรนั้น ผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับการบริหารกลยุทธ์จะต้องมีความเกี่ยวข้องกับผู้จัดการจากทุกส่วนในองค์กรในการมีส่วนในการสร้างและปฏิบัติตามแผนและเป้าหมาย โดยกลยุทธ์มีองค์ประกอบ 6 ประการตามลำดับคือ 1) การกำหนดภาระหน้าที่ วิสัยทัศน์และเป้าหมาย 2) การวิเคราะห์ถึงโอกาสและอุปสรรคภายนอก 3) การวิเคราะห์ถึงจุดอ่อนหรือจุดแข็งภายใน 4) การวิเคราะห์ SWOT และการสร้างกลยุทธ์ 5) การปฏิบัติตามแผนกลยุทธ์ 6) การควบคุมกลยุทธ์

กลยุทธ์การจัดการความรู้ทางพระพุทธศาสนากับการบริหารการศึกษา เป็นแผนและนโยบายในการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยการบูรณาการกับหลักการศึกษาพระพุทธศาสนา คือ

ไตรสิกขา เป็นข้อปฏิบัติที่เป็นหลักสำหรับฝึกอบรมกาย วาจา จิตใจและปัญญา ให้ยิ่งขึ้นไปจนบรรลุจุดมุ่งหมายสูงสุด คือพระนิพพาน เรียกว่าหลัก ศีล สมาธิ ปัญญา กับการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ 6 ขั้นตอน คือ การเตรียมการ การดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ การดำเนินการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา การดูแลสนับสนุนใกล้ชิด การปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง และการประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินงาน ซึ่งเป็นกลยุทธ์การบริหารการศึกษาที่ดีควรอยู่บนหลักของพุทธธรรม มุ่งเน้นการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เรียนให้เข้าถึงความสุข สามารถดับทุกข์ได้ด้วยตนเอง ไม่สร้างทุกข์ใหม่เพิ่ม จึงจะทำให้สังคมมีความสุขอย่างที่ชาวโลกมีความต้องการให้เป็น สรุปลงองค์ความรู้ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กลยุทธ์การจัดการความรู้ทางพระพุทธศาสนากับการบริหารการศึกษา

เอกสารอ้างอิง

- กนกพร ทองเจือ. (2538). การปฏิบัติงานของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จ.นครราชสีมา. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- ชำนาญ ท้วมพงษ์. (2550). ปัญหาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนในกิ่งอำเภอนิคมพัฒนา สังกัดสำนักงานพื้นที่การศึกษาจังหวัดระยองเขต 1. รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ทศพร ศิริสัมพันธ์. (2543). การบริหารผลการดำเนินงาน. รวมบทความวิชาการ 100 ปีรัฐประศาสนศาสตร์ ไทย. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธงชัย สันติวงศ์. (2556). พฤติกรรมบุคคลในองค์การบริษัท. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- ปราณี จันทรราชชัย. (2556). รายงานการบริหารงานกิจการนักเรียนแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนอุดมดรุณี สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 38. สุโขทัย: โรงเรียนอุดมดรุณี.
- พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต). (2548). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ. (2541). การบริหารการตลาดยุคใหม่. กรุงเทพมหานคร: ธีระฟิล์มและไซเท็กซ์.
- สมคิด จาตุศรีพิทักษ์. (2547). บทความประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาผู้นำการบริหารการเปลี่ยนแปลง. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ.
- สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์. (2544). การบริหารเชิงกลยุทธ์. กรุงเทพมหานคร: มติชน.
- สมชาย สุขชาติ. (2524). การใช้เวลาในการบริหารของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา ในเขตการศึกษา 11. ใน **ครุศาสตร์ 24 ปี รวมบทความทางวิชาการและบทสรุปผลงานวิจัย**. กรุงเทพมหานคร: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- สุรพันธ์ ยันต์ทอง.(2533). การบริหารโรงเรียน: นวัตกรรม เทคนิค ประสบการณ์. กรุงเทพมหานคร: หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู.
- เสนาะ ตีเยาว์. (2546). การบริหารกลยุทธ์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- หวน พิณรุฬพันธ์. (2529). การบริหารโรงเรียนด้านความสัมพันธ์กับชุมชน. กรุงเทพมหานคร: อักษรบัณฑิต.